

- Особливості виконання ролей Генріха Штаденського, Генріха IV, барона Заубуша. Визначте набір властивостей психотипу цих персонажів.

Література

1. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. Марії Зубрицької. 2-е вид., доповнене. Львів: Літопис, 2001. 832 с.
2. Загребельний П. А. Євпраксія: Роман. Київ: Рад. письменник, 1975. 312 с.
3. Слабошпицький Михайло. За гамбурзьким рахунком: Читацькі маргіналії та варіації на тему Павла Загребельного. Київ: Ярославів Вал, 2004. 222 с.
4. Загребельний П. А. Спроба автокоментаря // Загребельний П. А. Неложними устами: Статті, есе, нариси. Київ: Рад. письменник, 1981. С. 438-455.
5. Дончик В. Г. Осмислювати історію — дбати про майбутнє // Дончик В. Г. Істина — особистість: Проза Павла Загребельного. Літ.-крит. нарис. Київ: Рад. письменник, 1984. С.156-194.
6. Дончик В. Г. Павло Загребельний // Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн. Кн. 2.: 1960-1990-ті роки: Навч. посібник / За ред. В. Г. Дончика. Київ: Либідь, 1995. С. 305-318.
7. Фащенко В. В. Павло Загребельний: Нарис творчості. Київ: Дніпро, 1984. 207 с.
8. Загребельний П. А. Євпраксія: Роман / [Худож.-оформлювач Осипов І. В.]. Харків: 2001. 349 с.

Людмила НЕДОВІС,

*учитель української мови і літератури
Краснолуцької гімназії
Краснолуцької сільської ради
Полтавської області,
учитель-методист*

«МОЯ ДОЛЕ СВЯТА, МОЯ ДОЛЕ, МОЯ УКРАЇНО...»: ПАТРІОТИЧНИЙ ПАФОС ПОЕЗІЇ ОЛЕКСАНДРА НЕДОВІСА

Благословенна гадяцька земля щедра на талановитих людей. Серед майстрів пера особливе місце відводимо Олександрові Івановичу Недовісу, поету, прозаїку, педагогу, фольклористу, члену Національної спілки письменників України, голові культурно-мистецької спілки Гадяцького краю, редактору літературно-краєзнавчого альманаху «Мистецьке гроно» з мальовничого села Красна Лука. Він автор поетичних збірок «Під світлом надії» (1993) [11], «Не можу сказати «прощай» (1994) [10], «Пізній сонях» (1997) [12], «Вишнева заметіль» (2003) [8], «Благослови, душе моя, Любов» (2007) [6], «Веде душа забутими стежками» (2007) [7], «Білий ангел моєї любові» (2012) [5], «Дідусева абетка» (2018) [9], «Берегом долі» (2020) [4], «Соло осені» (2025) [13], низки літературно-критичних статей за творчістю письменників Полтавщини, фольклорного пісенника «Понад Грунню пісня лине» (2004) [14]; укладач хрестоматії «Лесині джерела. Література

рідного краю» (2005) [3]. У результаті співпраці з народним артистом України Мар'яном Гаденком, місцевими композиторами світ побачили більше ста різножанрових пісень, які є окрасою різних мистецьких заходів, відомі на всеукраїнському обширі. Лауреат літературно-мистецької премії імені Олени Пчілки (2021), автор «Гімну Гадяцького краю».

Уперше розлогий аналіз творчості О. Недовіса бачимо в працях доктора філологічних наук, професора, члена Національної спілки письменників України Миколи Степаненка. В одній із них зазначається: «До митців, які давно окремішньо заяскравіли на письменницькому небосхилі, належить і полтавець Олександр Недовіс: учитель, він ... оддає серце дітям, проте за покликанням є ще й служителем муз, тонко відчуває красу й силу слова, філігранно ним володіє, вимережуючи рядки за рядками» [17, с. 123].

Тема рідної землі розкривається не лише в поезіях О. Недовіса. Її витoki знаходяться ще в давньоруському «Слові про похід Ігорів», думках, історичних піснях, де зображено боротьбу за свободу. Патріотичний пафос став однією з ключових домінант у творчості Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Володимира Сосюри, Василя Симоненка. Він же і в основі художнього доробку гадяцьких літераторів: Григорія Граб'янки, Олени Пчілки, Григорія Шанька, Валентини Єфімової, Івана Цілуйка, Світлани Павлюченко.

Олександр Недовіс належить до тих письменників, чиє слово відгукується на реаліях сьогодення. У його творах прослідковуються такі риси сучасної громадянської поезії: емоційність, щирість, акцент на внутрішній силі українців, багатство використання образів, часто символічних, злиття воєдино долі народу і ліричного героя. Патріотичні мотиви у віршах митця не епізодичні, а проходять через усю його творчість і вирізняються своєю багатогранністю: це велич України і любов до села й рідного краю, героїка козацької слави і боротьба за незалежність, мова – душа народу і поетика воєнного сьогодення.

Ідеєю збереження національної пам'яті та духовної незламності пронизаний вірш «За спиною Січ». Його можна розглядати як емоційно насичені художні роздуми над героїко-трагічною сторінкою української історії – зруйнуванням Катериною II в 1775 році Запорозької Січі. Твір має три основні частини. У першій зображено життя козаків: «Наче тепло в долоні, бачу крізь низку літ: / Мчать буйногрові коні, топчуть копитом цвіт. / Вітер у Дикім полі, шаблі свистять у ніч, / В далечі – щастя долі, а за спиною – Січ». Друга є рефреном: «Голі козацькі душі – віра свята в Христа». Вона, підсилюючи ідейну домінанту, підкреслює, що навіть без матеріальних статків запорожці були сильні міцним духовним стержнем. У третій показано трагедію знищення козацької вольниці: «Тільки, мов грім в годину, ліг, аж спеклась душа, / Боєм на всю Вкраїну зраний крик коша. / Зітнуті впали вежі, важко лягли до ніг, / Зойкнула Січ в пожежі під Катеринин сміх». Сумом відлунюють слова, що символізують не лише каторгу, але й нескореність у стражданні: «В ніч курені палали, рвалася в степ душа, / А Соловки чекали мурами Калниша». Емоційність та образність поезії досягаються завдяки багатьом засобам виразності. Динамічна панорама бою та степового життя створюється зоровими образами: «пил-кур'ява із суші», «буйногрові коні», «ніч в тумані». Драматичну напругу зображеного підсилюють звукові ефекти: «шаблі свистять у ніч», «мов грім в годину». Антитеза («щастя долі» – «зойкнула Січ в пожежі») відтворює вільне життя і трагедійний кінець. Психологічні страждання передаються метафорами «рвалася в степ душа», «спеклась душа». Мелодійність, патріотизм, урочистість привернули увагу самодіяльного композитора Володимира Близнюка з Гадяча, спонукавши до написання музики. А талановита краєнка Людмила Ковригіна зуміла «оживити» пісню в майстерному виконанні Олександра Олефіренка, створивши чудовий відеокліп, що став окрасою соціальних мереж, нагадуючи сучасникам про величні звичаї козацтва.

Подібне висвітлення теми прослідковуємо й у вірші «Призабуте», хоча можемо говорити про його самотність. Це ліричний твір патріотичного пафосу, який має сильний історичний підтекст, художньо осмислює минуле Вітчизни: «Вже стільки років пролетіло ключами над нами, / Вже стільки століть розітнули громи, наче ніж. / Земля призабула галоповий тупіт степами, / Земля пам'ятає звеличений вірою кіш». Майстерність автора налаштовує читача ніби серцем сприймати реальність життя відважних борців, ставати разом із ними учасником подій, спостерігати, як «сушили степи оселедці козацькі в вітрах», слухати, як «пісня пливла в далечінь про Україну та волю», зачудовуватися величию її сили: «аж трави хилились на збитий копитами шлях». Митець досягає ефекту, малюючи картини минулого у вигляді коротких, немовби кінематографічних спалахів: тупіт коней, вітер у степу, згаслі зорі, вітер у тополях. Це надає віршеві емоційної напруженості та динаміки.

Вірш «Призабуте» завдяки В. Близнюку вже кілька десятиріч живе в серцях небайдужих шанувальників мистецтва як патріотична сумно-урочиста пісня з ностальгією за часами козаччини. Вона звучала у виконанні чоловічого ансамблю клубу «Нафтовик» на всеукраїнському фестивалі художньої самодіяльності «Укрнафта» в місті Ворзель, принісши славу гадячанам. Слухаючи цей твір, сповнюєся впевненістю, що, за словами Тараса Шевченка, «наша дума, наша пісня не вмре, не загине [1, с. 166]».

Надзвичайна суголосність ідейно-художнього пафосу простежується й у творах «Козацькі душі», «Кобзарі», «Скаче кінь на вечірній зорі».

Глибоко патріотичною, зворушливою є пісня «Кобзарі», музику до якої написав Володимир Близнюк, а чудовий відеокліп створила Людмила Ковригіна. Твір утверджує невмирущість традицій, возвеличує співців, хранителів мудрості поколінь. Кобзар постає як символ мужності й нескореності. «З даліни посивілих віків, / Де за волю вставляли країни, / Випливають, мов спогади снів, / Сивочолі козацькі бояни». Автор, не шкодуючи барвистості художнього слова, говорить, що через їхні пісні лунає героїчний голос борців: «І крізь морок лихої пори, / Крізь глибини століть без утоми / Знов несуть під українські вітри / Кобзарі болем виткані думи». Урочисто-піднесений приспів, який наближається до народнопісенного, увиразнюється ритмічністю рядків, надаючи твору величності звучання: «Кобзарі, кобзарі, кобзарі... / Через роки страждань і руїни / Знов бринять ваші струни живі. / В них співає душа України». Силою образної мови митець відтворює естафету поколінь, коли вісники героїчної слави передавали в майбутнє безцінний скарб – пісні про вільнолюбство: «Не спинить плин століть, не спинить, / Йдуть козацькі полки у походи, / І злітають бентежно в блакить, / Наче з серця зболілого, ноти».

Досліджуючи художні особливості твору, знаходимо багатство символіки: кобзарі уособлюють народну пам'ять, зв'язок поколінь; морок лихої пори – війну та біду; сяйво зорі – це щасливе майбутнє; струни живі означають невмирущість мистецтва. Багаті епітети («сивочолі бояни», «болем виткані думи», «пророчі слова», «зболіле серце») та метафори («несуть під українські вітри думи», «злітають ноти в блакить», «пливуть у віки кобзарі») увиразнюють звучання. Повтор слова кобзарі в приспіві підкреслює головний образ твору. Алітерація та асонанс підсилюють мелодійність пісні, наближаючи її до народної думи.

У червні 2025 року Володимир Близнюк із «Кобзарями» взяв участь в обласному фестивалі-конкурсі авторської пісні та співаної поезії «Акорди душі» в номінації «Співавторство» і став переможцем, отримавши диплом I ступеня.

Слід відзначити: розглянута поезія має співзвучність із творами Тараса Шевченка, у яких кобзар виступає як совість народу, що не дає забути про кривди й кличе до пробудження («Думи мої, думи мої...», «Перебендя» та інші). Порівнюючи ці образи в обох поетів, знаходимо спільну основу: вони є духовними поведирями, що проводять екскурс в історію, висвітлюючи її славні сторінки. Але мають також і суттєві відмінності. У Недовіса змальовано колективний образ співців із патріотичним духом боротьби і віри

в перемогу. У Шевченка створено персоніфікований символ, зведений до конкретної особи, часто це старий, хворий тілом, але сильний духом чоловік, який уміло пробуджує душі оплакуванням-переспівом звитяг запорожців. Він водночас і поет-пророк, і страждалець заради народу. Та разом вони утворюють спільну картину кобзарства – від тужливої думи минулих років до мажорної пісні прийдешнього.

Найпотужніше зазвучали громадянські мотиви в книзі краєнина «Соло осені». «Патріотична сторінка збірки розпросторена в минуле й сьогодення України. Вона інтелектуальна й чуттєво загострена, художньо витончена та ідейно запрограмована, багата на релевантну інформацію і підтексти, які спонукають не тільки до роздумів, а й до конкретних дій, що змінюють стратегійний плін етнічного буття [16, с. 7]».

Тяжким роздумом про втрату національної ідентичності, забуття уроків історії є вірш «Голос віків». Поет звертається до образу Миколи Гоголя, котрий дописує «Тараса Бульбу», щоб провести паралель між часами козацтва й теперішніми. Композиційно твір складається з трьох частин, об'єднаних у логічну структуру. Першу можна назвати заспівом, що має сумні розмірковування автора-ліричного героя, котрий, читаючи книгу Гоголя, спостерігає аналогію між минулими й нинішніми днями. Він із болем говорить про духовне падіння сучасників і звертається до Бульби як до символу сили з благанням: «Яви їм історії речі, / Бо темінь у душах давно». Кульмінаційною є друга частина: голос Тараса. Тут чуємо слова до українців, нагадування їм про звияжність козаків, їхню готовність до самопожертви: «За вас нам судилось горіти / Й на палях лишати тіла». Він наголошує на важливості побратимства та взаємоповаги: «В житті, як в бою, ми щомиті / Єднались душа до душі, / Й сміялось нам сонце в zenіті, / й любов пломеніла в коші». І лише з допомогою Божого благословіння «з попелу встала Вкраїна». Поет красою свого слова наголошує на першопричині: «Ми вірою все освятили, / Ми вижить в Руїні змогли. / Господь відновив наші сили, / Хоч нам ще сичали: “Хохли”». Автор в уста Тараса вкладає настанову: «В єднанні в вас виростуть крила, / В єднанні вас біди минуть. / В єднанні заквітне й Вкраїна, / Їй час для цвітіння дано».

Розв'язкою є третя частина, яка повертає в реальність. Не дивлячись на мудрі повчання предків, нащадки, на жаль, не чують, «що каже Господь». Поет для досягнення мети використовує художнє обрамлення, закінчуючи вірш тим же образом: «Там дописує Гоголь “Тараса...”, / І болить його щира душа». Цим підкреслюється циклічність невирішеної проблеми. Виразною особливістю твору є багатство символіки та образів. Гоголь уособлює не лише письменника, але й того, кому болить доля Вітчизни. «Тарас Бульба» тут – це не просто повість, а втілення духу козаків, гідності та слави. Зіставленням страти Остапа, який і в нелюдських муках не зрікся віри, із «сучасними синами України», котрі «мовчать», нібито їм «не видно й не чути», і котрих митець засуджує в байдужості, підкреслюється різкий контраст між славним минулим і сьогоденням. Окрасою твору є голос віків – основний образ, що означає історичну пам'ять та правду, нагадування про наші корені та цінності. Тарас Бульба виступає символом єдності, сили духу та мудрості.

Можемо сказати, що вірш характеризується використанням яскраво-барвистих художніх засобів. Серед них епітети («Вкраїна чарівна, сильна, крилата», «щира душа», «хмільний поставець»), метафори («віки відчинили вікно», «темінь у душах», «ніч сни принесла», «голос віків відлунює», «зорі стрічали»). Стрижневою алюзією, котра виступає ідейною й композиційною основою, є звернення до «Тараса Бульби» Гоголя. Риторичні звертання і запитання («Чуєш, Отче?», «Скажи ж бо, Тарасе, як бути?») роблять текст більш емоційним і наближеним до читача.

Гадаємо: справжнім маніфестом національної свідомості можна вважати вірш «Думи», написаний, за словами О. Недовіса, 2 лютого 2022 року. Ознайомившись із ним, вважаємо його пророчим, оскільки поезія має передбачення про криваві події сьогодення. Він є художнім полотном, котре охоплює минувшину, тугу, надію та заклики до дії,

висловлені у формі діалогу. Автор епіграфом узяв слова Степана Руданського «Повій, вітре, на Україну». Твір складається з трьох частин. Перша є зверненням-благанням ліричного героя до вітру полетіти на Україну: «Подивися, нагуляйся, / пробіжись по полю / Та прислухайсь, чи не втратив / десть народ мій волю». Поет, як і в раніше розглянутих творах, наголошує на високій ціні здобуття її: «Ту, що здавна з козаками / здобував у січі, / Для якої часто смерті / заглядав у вічі». Читач мимоволі проймається неспокоєм, адже герой має передчуття біди. Символічним є спомин про Чернечу гору, який асоціюється з Кобзарем. Це допомагає твору стати складником нашої літературної традиції, де поет – народний співець і заступник.

Другу частину ми назвали «Голос минулого». Вона – серцевина вірша, яка є відповіддю, котру приніс вітер, і звучить у формі настанов гетьманів: «Ми в країні своїй не чужинці, / В нас не камінь, а світло в душі, / Тільки славу свою, українці, / Не міняймо на лахи чужі». Це важливе нагадування про право на власну землю і застереження від зневажливого ставлення до культурних цінностей. Потужним гаслом вільнолюбства і заклик до об'єднання в незбориму спільноту-націю відлунюють велично в сьогодення рядки: «Ми – народ, ми – не плем'я тубільців, / Дав Господь нам і силу, й красу. / Українці, нащадки вкраїнців, / Під тризуб не впускайте грозу». Образи «озвірілих ватаг» та «очманілих круків» надають віршеві актуальності, пов'язуючи події історії з нинішньою війною. Кульмінацією є звернення: «Підіймайся ж, народе, за волю, / Дух гетьманський хай душу пройма». Це прямий заклик до боротьби, який лунає з минулого і стає злободенним нині.

Третя частина, умовно названа нами «Відчай і надія», повертає знову до ліричного героя, який чує відповідь вітру. У нього «серце туга крає», бо думи, які несуть «сум», справдилися: «Україна знову сльози втира пеленою», «загубилось її слово», «круки ... клюють її очі» (ми ж розуміємо, що зовнішні вороги), «де слава величалась, полум'я палає». Але цей смуток переходить у рішучий заклик: «Згуртуйтеся, брати мої, / хай ворон не кричє! / Зміцніть сили. зміцніть віру, / свіжий вітер лине. / Об'єднайтесь, брати мої, / бо згине Україна». Автор використовує у вірші слова «Ще не вмерла», Шевченкові сентенції «Борітеся – поборете», «...немає другого Дніпра», «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля», підсилюючи його вагу та історичну глибину.

Надзвичайним співзвуччям ідейно-художніх особливостей із розглянутими творами зі збірки «Соло осені» характеризується поезія «Голос і відголосся», яка є серйозним багатогранним розмірковуванням про долю України. Твір також складається з трьох частин. У першій, пройнятій смутком і жалем, основним образом є Кобзар, чий «думи-мрії» летять на вітрах, але, на жаль, не сприймаються сучасниками. Автор проводить аналогію між сумом Шевченка і сьогоденням України, яка «від панства від свого вже знов плаче», зігнувши коліна. Сильним образним словом він наголошує, що причиною нещастя є не лише зовнішні вороги, а й відсутність духовності та єднання: «Нема долі... Нема долі... нема ніякої... / І не буде, доки Бога не впустим в покої, / У покої, в свої храми, у серця глибини, / Із яких голосять слізно пращурів сивини». Боєм, яким пронизані рядки, проймається й читач від слів «мовчить Тарас, мовчить батько», котрі стали символом трагічності нездійснених надій і відчаєм через непочуті заклики. Друга частина вірша є прямим попередженням, побудованим на основі слів Кобзаря: «Обніміться, брати мої». Тут автор звертається до нас, нині сущих. Головними образами є «лютая зневіра» і «руки загребуці так званого “брата”» – вказівка на небезпеку через зовнішню агресію та внутрішній розбрат; «Слово Степаненка з Полтави» як символ милозвучності, краси й невмирущості рідної мови. Кульмінація частини – рядок «Вам у вільній Україні треба вільно жити!», який спонукає до активної позиції.

Трагічним відголоссям, що відповідає на голос Шевченка, є третя частина. «І знов брати не слухають, а Кобзар благає... / Летять думи, летять думи – ніхто не стрічає». Образом сивих запорожців, які «все звертають на Україну погляди похмурі», автор

висловлює стурбованість і розчарування долею Батьківщини. На його думку, трагедією є зневага до власної культури, коли «свої “братки” вже мову їхню розпинають, / І по світу розсипають диво її цвіту». Порівнянням «мов наймичку, пускають, теплом не зігріту» підсилюється знецінення духовних скарбів. Закінчення вірша мовчанням Тараса і його спонукуванням «думайте, як жити!» можемо назвати своєрідним заповітом нащадкам.

Потужним відгуком на російсько-українську війну є поезія «І біль, і слава...», у якій відчувається туга через страждання народу, але водночас і незламна віра в перемогу. Цей твір має також глибокі образи та символи для передачі ідей історичної пам'яті і боротьби за суверенітет. Автор удається до персоніфікації, котра підкреслює страждання від агресії ворога: «А Вкраїна ридає пожежами, / Бо втомилась тягнути ярмо, / Й ділить орк її дико так межами, / Й тулить знову їй рабське клеймо». Образами «навали “свободітелів”» указується на ворога, який хоче завоювати наш народ і «розкroює мапами» його територію та «брудними витоптує лапами». Вставлене речення «Так одвічно робила русня!..» говорить про конкретного нападника, надаючи актуальності звучання. Головною ідеєю твору є прославлення волі, яку «не згасити нічим і ніяк», бо саме вона становить духовну основу нації. Увиразнюють цю думку порівняння «як світло в обителі», метафори «сонячно сходить над нивами», «в пісні бринить переливами» і «стискається в битві в кулак». Як і в попередніх творах, поет возвеличує героїку минулих часів: «Бо ця воля козацтвом посіяна / З блиском шабель під подих століть, / Бо ця воля віками омріяна / Під вітрами страшних лихоліть». Окрасою вірша є обрамлення, у котрому присутній центральний образ: «Йде Кобзар навпрошки, йде по осені». Він «...гуртує народ до борні», тобто виступає духовним лідером, який через віки надихає на боротьбу. І хоча ще війна триває, та звучить віра в перемогу: «час для п'їтьми ... швидко мине», «бо у душах з любов'ю засіяно / Незалежності світло ясне».

Отже, твори митця, присвячені героїчному минулому нашого народу, виконують суттєву роль духовного місточка між поколіннями. Мужність козаків є не лише предметом оспівування, а й взірцем сили волі, самопожертви та незламності духу. Зв'язок із сьогоденням втілюється через пряме або асоціативне перенесення рис історичних героїв на сучасників.

«Письменникові суджена особлива місія – чатувати коло національного вівтаря й приймати на себе випроби долі, радіти за перемоги й відповідати з усією суворістю за свої та чужі провини [17, с. 122]». О. Недовіс гідно виконує цю роль, оскільки основою його поетичного мислення є доля Вітчизни, любов до материзни й заклик до збереження державного суверенітету. Такий висновок маємо в результаті дослідження його художнього доробку. Причому в ньому оспівано й «малу провінцію», і Гадяччину, і Полтавщину, і всю Україну. Для підтвердження цієї думки проведемо аналіз віршів тематичного рівня.

«Глибше знайомство з творчістю Олександра Недовіса переконує, що він передусім співець села. Поет міцно зрісся з рідним краєм, знає від низин до вершин його проблеми, робить усе можливе, щоб їх залагодити [15, с. 5]». І це не випадково. Адже він народився в мальовничій Красній Луці і майже все життя провів в отчій стороні. Ще під час першої зустрічі з Музою з-під пера з'явилися рядки: «Я стою на землі, де одвічно стояв / Хліборобський мій рід. В золотавому полі / Батько хліб, стоячи, на скибки розділяв / і по пучці ділив нам, малесеньким, солі». Це є вказівкою на ті витoki, які назавжди стали моральною опорою. В іншому вірші митець проголошує:

Я син землі, я в світ прийшов від Слова,
Сплелись в мені всі пагони життя.
Я син землі, де солов'їно мова,
Мов на манишці мамине шиття.

Тут також мовиться про джерела сили, снаги й натхнення, суть яких у тісному зв'язку земного й небесного.

Щемним споминам про рідне село, чарівні миті дитинства і юності присвячений вірш «Спогад». За жанром це поєднання громадянської і пейзажної лірики. У композиції чітко простежуються три частини. У першій відчуються ноти смутку ліричного героя: «Коли ляга зажура на чоло / І плине сум у думи вечорами, / Я повертаю спогадом в село, / Здавалося б, забутими стежками».

Чуттєво насиченою є друга частина, котра містить яскраві краєвиди: «Тут Грунь мрійливо поспіша до Псла, / Тут чиста пісня, мов вода з весла». Кульмінаційно звучать слова: «Тут із душі спадає вмиль тривога». Це емоційний перелом у героя: природа стає не лише тлом, а й ліками, які зцілюють душу. Хвилю почуттів викликає третя строфа – найобразніша, найсвітліша, яка створює картину весняного оновлення: «Тут, як ві сні: на відстані руки / Промінчик ловлять котики вербові / І день цвіте крізь зболені роки, / І сонце з райдуг одяга вінки, / І світ сміється березнем любові». Ми твердо переконані: ці рядки Олександра Недовіса стоять в одному ряду з найкращими поетичними відтвореннями краси села в українській літературі. Самобутнім у вірші є образ «втоптаних стежок», котрий указує на те, що по них не раз поверталися спомином у дитинство, це символ пам'яті, отих коренів, які формують особистість. Жива, рухома, а не статична реальність, оповита теплом і ніжністю, постає з художньо відшліфованих рядків: «Тут квітнуть знов медово вишняки, / Тут гріють крильця після сну бджілки, / Тут над дахами провесені просинь». У фіналі спостерігаємо духовне очищення й подяку Всевишньому за подароване щастя: «А я вклоняюсь Богу і землі / За те, що в світ з'явився у селі / І що села не зможу відлюбити». Останній рядок – це поетичне кредо митця, у якому йдеться не про звичайну любов, а про нерозривний зв'язок із малою батьківщиною – тим духовним фундаментом, від якого не можна відмовитися. Автор відтворює рух почуттів від смутку через спогади до світла, оновлення, а потім до вдячності.

Щирою ліричною хвалою рідній Красній Луці стала «Пісня мого села», музику до якої написав Григорій Харковина. Це своєрідний гімн, котрий виконується місцевим народним хором на урочистих заходах, концертах, святах. Він прославляє людей-трударів, звичай і красу всієї України через образ поетової материзни: «Село моє рідне, вишнева колиско, / В калиновім цвіті в долині лягло. / Ти пісня чумацька, ти слава козацька, / Ти серця мого джерело». Гармонійність, ніжність, мелодійність допомагають створити художні засоби: епітети «поля неозорі», «слава козацька», «пісня дзвінка, лебедина», «вишнева колиско», метафори «зорі спалахують», «дріма земля», «пісня лягає», «зорі лелеки несуть на крилі», емоційні звертання. Твір, насичений національними символами та колоритом, передає той особливий зв'язок, який відчуває герой (а ми розуміємо, що й автор, і кожен із нас) із рідною стороною. Цікавою нашою знахідкою є інформація від Олександра Недовіса про те, що перед місцевим будинком культури плиткою викладено ноти мелодії рядка пісні «Село ти моє, моя Красна Лука». Часто буваючи тут, ми про це навіть не здогадувалися.

Яскравим зразком поєднання інтимної й пейзажної лірики є автобіографічний вірш «Мала провінція». Оспівуючи красу батьківського краю, він відтворює відчуття гармонії та умиротворення від єднання з природою: «Посеред весен сонячних по вінця, / Посеред тиші з співом солов'їв / Я тут живу, в своїй малій провінції, / Вдихнувши запах степу і вітрів». Ми вкотре подивовуємося, як митець із вишуканістю підбирає такі прості і водночас художньо довершені замальовки, щоб передати те найпотаємніше, що навіки вкарбувалося в серці: «Тут ранок в днину опадає росами, / З туманом краплі сипле в явори. / І пахне поле березнево грозами, / Й спішать лелеки з дітками в двори». Зауважимо: твір відзначається розмаїттям поетичних образів. Ключовим є мала провінція – не просто місце на карті, а символ домашнього затишку, автентичності. Весни сонячні, спів солов'їв уособлюють абсолютну гармонію і життєву повноту; ранок, роси, явори, степ і вітри говорять про живу, незіпсовану природу як джерело натхнення. Лелеки з дітками, дід стрічає ранки з-під руки – це образи родинності та наступності поколінь.

Працю і неквапливий, вічний ритм життя символізує журавель колодязний, який «ще трудиться, / Торкає гладі дзьобом залюбки». Щоб підкреслити головну ідею, автор використав кільцеву композицію, наголосивши: «Я тут живу, в своїй малій провінції».

Мотив сердечної любові до села стрижневий у віршах «Рідне», «Мені любові з Груні принесло», «Не забудьте приїхати в село», «Копають картоплю», «Джерело» та інших. Проте в багатьох творах автор акцентує на невирішених проблемах сільського життя. «Та найдужче болить йому, ятрить занепокоєну душу те, що молодь полишає «малу провінцію», що «Від'їжджають до міста дівчата / Із країни дитинства – села». Село гадячанина проступає в шевченківській репрезентації: воно і знелюднене не втрачає краси. Тому жевріє надія, що зміняться обставини – і предвічне живильне джерело української духовності знову пружно заб'є, «І обернуться будні на свята, / І димами розтануть жалі» [17, с. 125]».

Віршем-болем, віршем-плачем є «Дума про село». Це красномовне благання не зраджувати свій пракорінь, не розривати зв'язку із землею, котра більшості з нас дала життя, плоду якої ми просимо в Бога: «Хліб наш насущний дай нам сьогодні [2, с.156]». Поет ніби вимолює увагу в пам'яті земляків: «Ви чий, згадайте, доньки і сини? / Скільки ви стоптали тих стежок від хати, / Скільки вас лелека виглядав з гнізда, / Скільки вчив вас батько навесні орати, / Й як чекала мати вашого листа?!» Хоча в рядках спостерігаємо смуток і ностальгію, та у фіналі появляється надія і спонукання до дії: «Зупиніться ж, прошу, ще не все прожито. / Ще до вас голосить із колін село, / Ще земля дарує вам пшеницю й жито, / Значить, ще не все в нас прахом попливло». І так велично зринають із вуст митця-патріота слова: «Значить, буде свято, значить, святу бути. / Значить, буде пісня, мов вода з весла. / Лиш не дайте рідне ви село забути, / Не прожить вам в місті й в світі без села». Апофеозом звучить закінчення: «Як немає плоду на землі без цвіту, / Так нема України, браття, без села!» Узагальнюючи сказане, наголосимо: «Дума про село» сприймається як поетичний маніфест, у котрому любов до рідної землі переростає у велику любов до Батьківщини, яка навіки ввійшла в долю митця.

Вивчаючи творчість О. Недовіса, ми виявили, що в його доробку є три вірші з назвою «Україні». Перший написаний у 2006 році й надрукований у збірці «Благослови, душе моя, Любов». Другий – у 2007 й поміщений у книзі «Веде душа забутими стежками». Третій з'явився в передостанньому виданні «Берегом долі» (2020). Провівши порівняльний аналіз ідейно-художнього змісту, дійшли висновку: їх об'єднує провідний мотив – безмежна любов до Вітчизни, однак кожен твір розкриває цю тему по-своєму. Перший, пісенні крила котрому дав Володимир Близнюк, пройнятий ніжністю й весняною оновленістю, щирістю й емоційною насиченістю: «Я розквітну проліском для тебе / На твої простори задивлюсь, / Із твого пробудженого неба / Я любов'ю в роси переллюсь». Це художня присвята Україні, де поєднано захоплення її красою з бажанням бачити щасливою: «Хай зійдуть за обрії печалі, / Хай не плинуть смуток і журба». Ліричний герой розмовляє з Батьківщиною, називає її матір'ю, чарівницею й страдницею, має міцний духовний зв'язок із нею: «Я ж тобі гукаю: “Україно...” / Й відчуваю: серденько болить, / Як чарівна мова солов'їно / Над тобою піснею бринить». Використання багатих епітетів («пробудженого неба», «калиновім причалі», «розвеснені криниці», «чарівна мова»), метафор («розквітну проліском», «любов'ю в роси переллюсь», «йдуть ... печалі», «мова ... бринить», «журавлями опада блакить», «миє коси ... верба»), емоційного звертання («Україно, мати Україно»), символічних образів (проліска, калини, верби, журавлів та солов'я) допомагає розкрити провідну ідею твору: заклик до щасливого майбутнього, у якому не буде печалі та смутку.

Другий вірш характеризується ширшим і глибшим емоційним спектром, який поєднує любов, гордість, історичну славу та культурні символи. Отча земля постає тут не лише Батьківщиною, а й духовною серцевиною, джерелом сили та змістом існування. Уже з перших рядків задається тон щиросердної піднесеної посвяти: «Україно, пісне моя й

доле, / Радосте чарівна – не журба». Поет майстерно поєднує синівську любов із чудовими краєвидами: «Сходить ранок на життєве поле, / Тепло пахнуть росами хліба». У уста ліричного героя вкладено безмежну вдячність і світлу надію: «Я вклоняюсь до землі цій долі, / Що зійшла, мов цвіт на полотні, / І в легкі калинові долоні / Струшую зірничі навесні». Він усвідомлює, що не позбавлений труднощів, та вони не можуть зламати внутрішню гідність, духовну силу: «Хай в житті печалі чи тривоги / Чорним птахом стережуть мій путь, / Йдуть стежки від отчого порога / Любистками й м'ятою цвітуть». Риторичне питання «Й що хилити голову у тузі?» лунає закликом до стійкості, який підсилюється наступними рядками: «Зойкнув птах, мов по Великім Лузі / Гордий клич козацького коша». Читач розуміє, що це пряма вказівка на мужніх запорожців. Актуальними є фінальні строфи, у яких мовиться про важливість передачі любові до батьківської землі наступним поколінням: «Я цю пісню подарую сину / І в дорогу доньці покладу, / Щоб жила в їх пам'яті навечно». Слова «Щоби в душах не осіла тля» є застереженням від духовної пустки або ж байдужості. Образом «українська зболена земля» нагадується нам про історичні страждання і водночас підкреслюється про її велич і красу. Мажорне закінчення уселяє надію, оптимізм, спонукає плекати патріотичні почуття: «Україно, пісне моя й доле, / Серце щемно радістю бринить. / Сходить ранок на життєве поле, / І сміється сонячно блакить». А циклічність композиції наголошує на неперервності життя та любові до материзни.

Третій вірш більш драматичний, емоційно відображає сучасну Україну, пов'язану з війною. Уже початок уводить читача в стан зимової меланхолії та тривоги: «З неба впали сніги / й забілили в лугах на калині, / У грудневих вітрах / тихо-тихо світанки встають». Ця мирна картина протиставляється небезпеці: «Тільки сонцю так важко / землі доторкнутися нині: / Україною хмари / зловісно-грозові пливуть». Метафоричний образ хмар, який уособлює воєнну загрозу, далі переростає в змалювання проявів конфлікту: «виснуть в димах, / обіймаючи ниви на сході», «ллються і ллються / свинцево-болючим дощем», «холодом душі / наповнюють часто на фронті, / І у серці від них / озивається раною щем». Але думка про те, що «за хмарами – сонце і небо», звучить оптимістично, уселяючи віру в перемогу світла над темрявою. Автор підкреслює, що «одвіку в борні українська міцніла душа», ніби проголошуючи гімн стійкості та внутрішній силі народу. Апофеозом віри є закінчення вірша: «Україно моя! / Моя страднице й вічна любове! / Я для тебе у Бога / вимолюю волю святу». Ліричний герой твору змальований не простим спостерігачем, а безпосереднім учасником подій, він уболіває за долю країни і проголошує важливу ідею: «В нас в єднанні і сила, і слава, і доля – одна».

Зауважимо: О. Недовіс використовує багатство образів та художніх засобів. Уособленнями надії та відродження є сонце, засіяні добрим зерном поля, відбудовані хати, весна в серцях, які протиставляються хмарам, чорним крукам як символам небезпеки. Емоційність звучання увиразнюють епітети «хмари зловісно-грозові», «свинцево-болючим дощем», «далеч осяйну», «добрим зерном», метафори «сонцю важко доторкнутися», «хмари пливуть», «озивається раною щем», «озветься весна», «світанки встають». Повторенням звертань «Україно моя!» підсилюється патріотичний пафос.

Отже, незважаючи на спільність мотиву, ці вірші розкривають його по-різному: перший – через тональність ліричної ніжності й гармонії, другий – у спектрі духовної глибини й зв'язку поколінь, третій – із використанням воєнної реальності і з вірою в перемогу та відродження. Але всі вони створюють величний образ Батьківщини – прекрасної, незламної, стражденної і наймилішої серцю героя.

Урочистістю пройнята поезія «Моя доле свята». Мелодійність, структура з куплетами й приспівом допомогли В. Близнюкові написати патріотичну пісню, а відеокліп Людмили Ковригіної із виконанням Олександра Олефіренка перетворив її на справжній шедевр. Ми захоплюємося, як просто і водночас велично устами героя поет виголошує любов до материзни, гордість за минуле, указуючи на духовну та матеріальну основу

життя: «Я стою на землі, що хлібами одвічно багата, / Мені доля дала благодатні пориви святі. / Тут колиска моя і під вишнями батьківська хата, / Тут Славута-Дніпро і Софії хрести золоті». Кульмінацією твору є приспів, у якому центральний образ Батьківщини підноситься до вищої сутності з легким релігійним відтінком: «Моя доле свята, моя доле, моя Україно, / Ти у мене одна, подарована Богом мені, / Ти в мені зацвіла, ти в мені заясніла чайно, / Під до болю щемкі Чураївни знайомі пісні».

Традиційним є звернення поета до історичного минулого, яким утверджується, що сучасна держава стоїть на фундаменті духовної могутності та доблесних звитяг: «Пролітають роки понад Лугом козацьким вітрами. / Славу сивих віків рознесли кобзарі по світах». А далі мовиться про ту животворчу силу, котра надихає народ і стає для нього дороговказом: «Сонцем воля зійшла над твоїми, Вкраїно, синами / Й передзвоном своїм пролилась на стражденний твій шлях». Фіналом твору проголошується віра в незламність та невмирущість української держави, незважаючи на різні загрози: «Та стоїть Володимир велично на київських схилі, / І крізь сиві віки його щира голосить душа». Для майстерного розкриття теми автор використовує широкий спектр художніх засобів. Серед них епітети «хлібами багата», «благодатні пориви святі», «сиві віки», «стражденний шлях», «щира душа», метафори «воля зійшла», «ти в мені зацвіла», «душа голосить», «грози зіходять стосилі», «передзвоном пролилась». Анафори «тут», «ти», «хай», емоційне поширене звертання увиразнюють сказане. На нашу думку, твір «Моя доле свята» звучить як патріотичний гімн, у котрому воєдино злиті любов до батьківської землі, утвердження її величчя та незламності.

Підсумовуючи огляд творчої спадщини митця, зазначимо: Олександр Недовіс створив багатоплановий образ малої батьківщини з її традиціями, духовним корінням та незвичною гармонією. Майстерно змальовані пейзажі, щирі люди, чаруюча атмосфера з болючими і, на жаль, ще не вирішеними проблемами передають ставлення до села як осередку української культури. Глибинні почуття поета до своєї «провінції» трансформуються в любов до всієї України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. Українська література: підручник для 9 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Грамота, 2022. 272 с.
2. Біблія для тебе. Донецьк: ОБФ «Східноєвропейська місія», 2011. 258 с.
3. Недовіс Л., Недовіс О. Лесині джерела: література рідного краю: хрестоматія. Гадяч, 2005. 152 с.
4. Недовіс О. Берегом долі. Гадяч, 2020. 116 с.
5. Недовіс О. Білий ангел моєї любові. Гадяч, 2012. 48 с.
6. Недовіс О. Благослови, душе моя, Любов. Гадяч, 2007. 76 с.
7. Недовіс О. Веде душа забутими стежками. Гадяч, 2007. 55 с.
8. Недовіс О. Вишнева заметіль. Гадяч, 2003. 56 с.
9. Недовіс О. Дідусева абетка: для дітей. Гадяч, 2018. 36 с.
10. Недовіс О. Не можу сказати «прощай». Полтава, 1994. 64 с.
11. Недовіс О. Під світлом надії. Полтава, 1993. 56 с.
12. Недовіс О. Пізній сонях. Гадяч, 1997. 88 с.
13. Недовіс О. Соло осені. Гадяч, 2025. 192 с.
14. Понад Грунню пісня лине. Навчальний посібник з народознавства. Гадяч. 2004. 48 с.
15. Степаненко М. Берег поетичної долі Олександра Недовіса. Зоря Полтавщини. 2021. 23 лютого. С. 5.
16. Степаненко М. Йому «Господь вручив чарівність слова». Передмова до книги Олександра Недовіса «Соло осені». Гадяч. 2025. С. 3 – 8.
17. Степаненко М. Я любов свою вишив у слові... Полтавська криниця. 2020. № 2. С. 122 – 128.